

x

x

Za to pa ne zadošča, da ni v koledarju »nič neplemenitega, nič opolzlega« in da ga je »odobril preč. knezonadškofijski ordinariat«, kar nam zagotavlja uredništvo »Goriške Matice« o letošnjem koledarju, ker morala ni in ne more biti edino merilo za njegovo vrednost. S pravico smemo zahtevati, naj ne bo koledar občinska gmajna, kjer pasejo nepoklicani pastirji svoje pesniško kljuse. In takih nepoklicanih pastirjev je v letošnjem goriškem koledarju še precej. Menda so vsi primorski pismouki zaorali po slovstveni njivici in od imenitne rime »sunil — pljunil« do nesrečnega samomorilca, ki si odveže na odru (!) s samokresom v roki »pas od hlač« (kar je menda prezrl preč. knezonadškof. ordinarijat) ter potem zbeži in se — ustreli, najde vsak prijatelj humorja še marsikaj za smeh in kratek čas, dokler ga ne spomni

«Statio ad Frigidum:

Bibite ad libitum!» —

da »minuli sreče so in slave časi«.

Pregovor »ni vse zlato, kar se sveti« ima dve plati; če gledamo koledar z druge strani tega pregovora, lahko mirno priznamo, da vsebuje marsikaj, kar je bilo vredno, da zagleda luč tega sveta, marsikaj, kar bo narod z veseljem in s pridom čital. A povsod manjka roka kritičnega urednika, ki bi znal koledar res urediti, prispevke krajšati, konfiscirati in narediti iz kaosa celoto. Škoda, da se je ob tej razdrapanosti razbil tudi Bucikov poizkus enotne notranje opreme.

Med prozo se nahaja tudi S. Gregorčiča spisek »Govoreči bankovec«, ki nas spominja dveh Mencingerjevih spisov v Janežičevem »Glasniku«. Uredništvo pa nam ni povedalo, kje, kako in od koga je prejelo ta spis, ker bi nas vendarle zanimalo izvedeti, kaj je z Gregorčičevo literarno zapuščino!

Letošnji koledar je brezdvomno boljši kot sta bila njegova dva predhodnika in prav iz srca želimo »Goriški Matici«, da bi se uresničilo njeno hotenje »napredovati in se od leta do leta izpopolnjevati«.

A. Pirjevec.

Stanislav Krakov: Kroz buru. Roman. C. B. Cvijanović. Beograd, 1921.

Na koncu 224 strani obsežne, s čudno, čisto neumljivo karikaturu opremljene knjige je opazka: Na frontu 1917.—1918. in tudi naslov sam da slutiti dejanje v burji in vihri vojnega meteža. Pa ni hudega. Vsa vojna »burja« je taka, da je pisatelju ne moremo verjeti. Vojni »dogodki« so neverjetni, nemogoči, kakor bi jih gledal na vežbališču, opisane »bitke« pa so čisto nevojaške.

Na srečo v tej knjigi ni dosti vojne burje; zato pa je več romantične in tudi prav naturalistične ljubezni.

O Stanislavu Krakovu, mladem srbskem pisatelju, vem samo, da ga Srbi precej cenijo. Ker drugih njegovih del ne poznam, ne morem reči, ali in koliko je to češčenje pretirano; vem pa, da si ga s tole knjigo po mojih mislih ni utrdil.

Kaj je St. Krakov s tem svojim delom prav za prav hotel, res ne vem. Ni nam pokazal zavojevanje Srbije, ni spoznal trpeče duše srbskega vojaka, ni videl trpinčenega in križanega srbskega človeka v najstrašnejši dobi, ki jo je kdaj doživel: — skratka, iz tega romana ne vidimo prav ničesar, a po svoji notranji revščini in po svoji zunanji okornosti nas niti ne zabava, niti ne zanima.

Nespretno in po polževo leze na star, medloromantičen način pripovedovanja, sunkoma in slabo zgrajena povest. Štejem jo med vojno slovstvo.

V njej je dosti dejanja, dosti nepotrebnege, a drugače raztrganega in izgubljenega, da se nikjer ne more zvezati in zmiselno zlit v zaokroženo celoto. Iz

vsega se le s težavo prikazuje glavni junak; junakinja, lepa Jela, se redko izmota na površje, in še takrat čisto po pravilu «deus ex machina», kakor «sreča v nesreči».

Posamezne situacijske slike so pa dobre.

Pisatelj pripoveduje v preteklem in sedanjem času, vse križem, kakor mnogo srbskih pisateljev, ki nimajo nobenega okusa za jezik, slog in za — ločila. Jezik mu je birokratski in kakor tista znana latovščina slabo urejevanih srbskih časnikov; prav nič ni izbran, tudi v opisih ne, ki naj bi bili poetični. Brezglavo in brez potrebe se je pisatelj tuj plevel na dobro domačo njivo. Zakaj? Ker nima nobenega stika s pravim domačim jezikom, ker mu je za izraz trda in je pre-malomaren in umetniško neobčutljiv, jezikovno estetsko premalo rahločuten, pre-malo več in prav nič vesten.

To ne velja samo za St. Krakova, ampak za velik del srbskih pisateljev, ki jih poznam.

Tak leposlovec bi rad kaj rekel o steklenici, pa čvekne: «flaša», domisli se vrčka, pa rigne: «krigla» (!!); potrebuje čevljarja, pa pokliče «šustera»; hoče biti vljuden, pa se odreže: «stojim vam na usluzi» itd. itd., da o neslovanskih tvorbah in rečenicah (škola igranja [plesna šola], u ostalom, medjutim itd.) niti ne govorim.

In v meni se zmerom bolj utrjuje prepričanje, da «leposlovci», ki pišejo tako neokusno jezikovno zmes, niso pravi umetniki in niso dobri sinovi svojega naroda. Zakaj kot umetniki bi morali nagonsko najti pot do čistega vira jezikovne popolnosti in lepote. Ta vir je živa narodna govorica. Med srbskimi ljudmi nisem nikoli slišal srbsčine, ki jo berem v srbskih knjigah, časnikih ali celo v uradnih spisih, ampak sem naravnost užival, ko sem poslušal, kako krásno, blagozvočno in čisto «zbori» ali «govori» srbsko ljudstvo. Pisatelji bi morali, če so res dobri sinovi svojega naroda, biti vsaj včasih zares, prav zares nekoliko demokratični in priti med ljudstvo.

Ampak tam doli je vse to povečini samo bobneča, puhla in zlagana rečenica, potrebna za gotove čase le kot okrašek kake demagoške tirade o nekem «narodu».

Tudi St. Krakovu uide dvakrát, trikrat beseda «demokratičnost». Ali kako jo razume, pokaže, ko nekje našteva, koliko je bilo «dama, žena, deca».

Slovanske duše ne pozna prav nič, ker misli, da je po svojem občutju bliže laški teatralnosti in francoski frivolnosti nego germanski kontemplativnosti in resnosti; o velikem ruskem narodu ne ve menda ničesar.

Zdi se tudi, da je St. Krakov slišal le o vojni med Srbijo in Bolgarijo. Bolgari so mu sovražniki, strašni in krivoložni divjaki, ki streljajo samo z razpočljivimi «kuršumi» (krogli); o Avstrijcih, Madžarih in Nemcih ne ve ničesar.

Včasih se ti zazdi, da bi pisatelj rad pokazal nekatere domače rane; pa jih ne more, ker se mu rado blešči od narejenega bleska. V svoji tipični gostobesedni navlečenosti in malenkostnosti človeka samo zmede.

Prikupno in lepo govori o prostem vojaku, tej dobri, zvesti duši, topo vdani v temno usodo, a zmožni krasnega junaštva in otroške dobrosrčnosti. Vseh armadah sveta je prosti vojak takega značaja, ker mu je srce zmerom — doma, na rodni grudi, kamor venomer hrepeni. Častniki so dostikrat podli izprijenci, brezobzirni častilakomneži in neredko tudi — strahopetci, ki junačijo najrajši kje daleč za fronto med ustrahovanim, bednim prebivalstvom, posebno pa med osamelimi, željnimi ženskami malopridnicami.

Do zdaj je še povsod bilo tako.

To se zdi najbrž tudi pisatelju, ker med častniki, ki jih nam kaže, ni niti enega, da bi nam bil simpatičen, še glavni junak podporočnik Bora Pavlović je vihrava, včasih sanjava, včasih lahkomiselna šleva; kjerkoli se srečamo s častnikom ali kakim pismenim človekom, vidimo, da je podišavljena in polizana, v lakaste čevlje (med vojno, tako rekoč na fronti!) obuta in razuzdana spaka.

Dejanje povesti je zmerom nekako v zraku. Kjer pa se zastavi v realno življenje, postane okorno, neverjetno in včasih zelo odurno.

Če je St. Krakov na tak način morda hotel pokazati kos domače Azije, se mu je to naravnost na rafiniran način sijajno posrečilo. Dasi zasnova in tenor, ves široki in komaj pregledni timbre povesti, ne govorita izzivajoče za to, me potrjuje v tej misli med drugim tudi tale vzdih o javni upravi: «Težkoče, koje stvara uredna neuredjenost orijentalna, pojačana sad još prolaznom neurejenošću ratnom» (str. 9). —

Drugače gre pisatelj «kroz buru» vojne vihre z neko čudno ravnodušnostjo in neobčutnostjo. Zanj ni naroda in njegovega trpljenja, ni od vseh strani napadane in stiskane Srbije, ni nevarnosti za občni blagor, — on vidi po svojem čudnem Bori Pavloviću samo za pęd daleč predse, sebično išče osebnih naslad in misli, da je to vse.

Ob tem romanu se spominjam starina Branislava Nušića. Tudi on je napisal roman, ki je vihral «kroz buru» vojne. Ali kako krepke, jasne, jedrnate so njegove vojne slike; kako pretresljivi so njegovi opisi kalvarijske poti srbskega naroda! In kaki zmazki so slike, ki se je z njimi vical mladin St. Krakov! —

Ivan Zorec.

Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor. Urednik Pavle Popović. Knjiga prva. Beograd, 1921. 304 str.

Ta znanstveni časopis je zamišljen kot dopolnek Beličevemu «Južnoslovenskemu filologu», ki je začel izhajati že pred vojsko in ki se peča samo z našo filologijo. O njegovih nalogah in namenu govori urednik že v uvodu: «Odavna je, kako je nama potreban časopis ove vrste. Po struci humaniora, kod nas zapravo nije ni bilo naučnog organa, kakav već od dužeg vremena postoji za izvesne grane prirodnih nauka ili za nauke pravne i društvene. Međutim, interes za humanistične nauke, naročito nacionalne, danas je mnogo širi nego što je nedavno bio. I rad na njima danas je intenzivniji, kao što je i broj radnika znatno veći.»

To svojo nalogo je list v tem prvem letniku lepo opravil. Kar bi mu mogli očitati, izrekamo bolj v obliki želje: naj bi — vsaj v praksi, če že ne tudi v naslovu — omejil svoj delokrog na naš teritorij in na probleme, ki nas direktno zanimajo. Lepo je, da prinaša poročilo o dantologiji, Shakespearju, apuljski keramiki in zgodovini cerkvene umetnosti, toda vse to gre na kvar intenzivnosti dela, ki je nam danes v prvi vrsti potrebno. Tudi smo danes menda že toliko napredovali, da lahko začnemo s specializacijo in ne hodimo drugim strokam v zelje. Torej: sistematična in čim popolnejša poročila o vsem, kar zadeva našo «književnost, jezik, istoriju i folklor». Tako delo je nujno potrebno in tudi mogoče, saj dobiva beograjska «Nacionalna biblioteka» vse tiske iz naše države kot dolžne izvode. Ti podatki pa morajo biti zanesljivi (ali je Stojšićeva «knjiga» res izšla? — str. 128) in ekonomični; boljša je sistematična biblijo-grafija, ko pa raztresene notice, ki niso niti biblijografski podatki, niti referati (dasi bi radi bili); kaj šele kritike. Toda to so očitvidno začetne težkoče, ki se bodo počasi same po sebi uredile.